



“TIL- MILLIY O'ZLIKNI IFODALOVCHI MADANIY FENOMON SIFATIDA”.

Xudoyberganova Dilnoz

Ma'mun universiteti Filologiya fakulteti (o'zbek tili) yo'nalishi 25/2 – guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tilning milliy o'zlikni shakllantirish va namoyon etishdagi o'rni yoritiladi. Tilning nafaqat aloqa vositasi, balki xalqning tarixi, madaniyati, urf-odatlar, qadriyatlari va dunyoqarashini o'zida mujassam etuvchi madaniy fenomen ekanligi ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: til, milliy o'zlik, madaniyat, madaniy fenomen, milliy qadriyatlar, til va tafakkur, lingvomadaniyat, globallashuv.

Аннотация: В данной статье рассматривается роль языка в формировании и выражении национальной идентичности. Анализируется язык не только как средство общения, но и как культурный феномен, отражающий историю, культуру, традиции, национальные ценности и мировоззрение народа.

Ключевые слова: Язык, национальная идентичность, культура, культурный феномен, национальные ценности, язык и мышление, лингвокультурология, глобализация.

Abstract: This article examines the role of language in the formation and expression of national identity. It analyzes language not only as a means of communication but also as a cultural phenomenon that reflects the history, culture, traditions, national values, and worldview of a nation, globalization.

Keywords: language, national identity, culture, cultural phenomenon, national values, language and thought, linguoculturology.

Kirish:

Bugungi globallashuv sharoitida milliy o'zlikni saqlash va rivojlantirish har bir xalq oldida turgan muhim vazifalardan biridir. Bu jarayonda til alohida o'rin egallaydi.

Chunki til xalqning tarixiy xotirasi, ma'naviy merosi va madaniy qadriyatlarini avlodlardan avlodga yetkazuvchi asosiy vositasidir. Har bir millat o'zining dunyoqarashi, tafakkuri va turmush tarzini til orqali namoyon etadi. Shu sababli til madaniy fenomen sifatida milliy o'zlikning ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida davlat tiliga alohida e'tibor qaratilib, o'zbek tilining jamiyat hayotidagi mavqei mustahkamlash bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu esa tilni milliy taraqqiyotning asosiy omillaridan biri sifatida o'rganish zaruratini yanada kuchaytiradi.

Asosiy qism:



Til insoniyat yaratgan eng muhim madaniy boyliklardan biridir. U faqat fikr almashish vositasi emas, balki xalqning tarixiy taraqqiyoti, urf – odatlari, an'analari va ma'naviy qadriyatlarini aks ettiruvchi murakkab ijtimoiy hodisadir. Til orqali millatning o'ziga xos mentaliteti, hayotga munosabati va estetik qarashlari namoyon bo'ladi. Til va madaniyat bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lgan ijtimoiy hodisalardir. Madaniyat insoniyatning tarixiy taraqqiyoti davomida yaratilgan moddiy va ma'naviy boyliklar majmui bo'lsa, til ana shu boyliklarni yaratish, saqlash va keying avlodlarga yetkazishning eng muhim vositadir. Shu jihatdan til madaniyatning tarkibiy qismi ham, uni ifodalovchi asosiy vosita ham hisoblanadi.

Til va madaniyat o'rtasidagi munosabatni ko'plab tilshunos olimlar o'rgangan. Nemis olimi Vilgelm fon Gumboldt tilni xalq ruhining ifodasi deb baholagan. Uning fikricha, har bir til o'z egasi bo'lgan xalqning dunyoni idrok etish usulini aks ettiradi. Til orqali xalqning tafakkuri, ma'naviyati va hayot tarzi namoyon bo'ladi. Amerikalik olimlar Edvard Sepir va Benjamin Li Uorf tomonidan ilgari surilgan lingvistik nisbiylik nazariyasiga ko'ra, insonning dunyoni idrok etishi va fikrlash tarzi u so'zlashadigan til bilan chambarchas bog'liq. Demak, til nafaqat axborot almashish vositasi, balki tafakkurni shakllantiruvchi muhim omildir. O'zbek tilshunosligida ham til va madaniyat masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Professor Nizomiddin Mahmudov tilni millatning ma'naviy qiyofasi va madaniy xotirasini o'zida mujassam etgan bebaho boylik sifatida ta'riflaydi. Uning fikricha, tilning boyligi xalq madaniyatining boyligini ham ifodalaydi. Lingvamadaniyat nuqatayi nazaridan qaralganda, har bir tilda shu xalqning madaniy tajribasi mujassam bo'ladi. O'zbek tilida mavjud bo'lgan ko'plab maqollar, matallar, iboralar va frazeologik birliklar xalqimizning asrlar davomida shakllangan hayotiy tajribasi va ma'naviy qarashlarini ifodalaydi. Masalan, "Yaxshilik qil – dengizga ot, baliq bilmasa, Xoliq bilar", "Kattaga hurmat, kichikka izzat", "Bir bolaga yetti mahalla ota-ona" kabi hikmatli iboralar xalqimizning mehr-oqibat, jamoaviylik va insonparvarlik kabi qadriyatlarni aks ettiradi. Bunday birliklar milliy tafakkurning tildagi ifodasidir.

Shuningdek, o'zbek tilidagi qarindoshlik terminlari – ota, ona, aka, opa, uka, singil, amaki, tog'a, xola, amma kabi so'zlarning ko'pligi va aniq farqlanishi oila institutining xalqimiz hayotidagi muhim o'rnini ko'rsatadi. Bu esa tilning madaniy xususiyatlarini yaqol namoyon etadi. Milliy o'zlik – bu xalqning o'zini alohida millat sifatida anglashi, tarixiy xotirasi, qadriyatlari va madaniy merosini asrab – avaylashidir. Ana shu o'zlikni shakllantirishda til hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Chunki inson avvalo ona tili orqali milliy qadriyatlarni o'zlashtirdi. Milliy o'zlikni anglash avvalo ona tiliga bo'lgan hurmat va e'tibordan boshlanadi. Ona tilini sevis, uni asrab – avaylash va rivojlantirish milliy madaniyatni saqlashning muhim shartidir. Tilning yo'qalishi yoki unga bo'lgan e'tiborning susayishi milliy o'zlikning



zaiflashishiga olib kelishi mumkin. Shu bois ko'plab davlatlarda davlat tilini rivojlantirish va himoya qilish bo'yicha maxsus siyosat yuritiladi.

Milliy adabiyot, folklor va og'zaki ijod namunalari ham til orqali yashaydi. Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Ogahiy va boshqa mutafakkirlarning asarlari o'zbek tilining boyligi va badiiy imkoniyatlarni namoyon etuvchi bebaho merosdir. Ularning asarlari nafaqat adabiy yodgorlik, balki milliy o'zlikni shakllantiruvchi muhim omil sifatida ham qadrlanadi. Bugungi globallashuv davrida dunyo xalqlari o'rtasidagi iqtisodiy, ilmiy va madaniy aloqalar tobora rivojlanib bormoqda. Natijada xorijiy tillarni o'rganishga bo'lgan ehtiyoj ortmoqda. Biroq chet tillarini o'rganish ona tilining mavqeini pasaytirishni anglatmaydi. Aksincha, rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, milliy taraqqiyot avvalo ona tilining rivoji bilan chambarchas bog'liq. O'zbekiston Respublikasida davlat tilini rivojlantirish, uning nufuzini oshirish va zamonaviy ilm – fan hamda texnologiyalar tiliga aylantirish bo'yicha izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. O'zbek tilining raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt, ilmiy tadqiqotlar va oliy ta'lim tizimida qo'llanish doirasi tobora kengaymoqda. Demak, globallashuv sharoitida ona tilini rivojlantirish, uning ilm – fan, ta'lim va axborot texnologiyalari sohalaridagi imkoniyatlarini kengaytirish milliy taraqqiyotning ajralmas qismidir. Tilning nufuzi yuksalgan sari milliy o'zlik va ma'naviy qadriyatlar ham mustahkamlanadi.

Xulosa:

Xulosa o'rnida aytganda, ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, til va madaniyat bir – biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, ular jamiyat taraqqiyotining ajralmas tarkibiy qismlaridir. Til nafaqat muloqot vositasi, balki millatning o'zligini anglash, madaniy merosini saqlash va uni kelajak avlodlarga yetkazishga asosiy omil hisoblanadi. Til milliy o'zlikni ifodalovchi eng muhim madaniy fenomenlardan biridir. Til orqali xalqning dunyoqarashi, urf – odatlari, an'analari, qadriyatlari va tafakkuri namoyon bo'ladi. Har bir til o'zida muayyan millatning tarixiy tajribasi va madaniy xotirasini saqlaydi. Ona tiliga hurmat, uni rivojlantirish va kelajak avlodga sof holda yetkazish har bir fuqaroning muqaddas burchidir. Tilni asrash orqali millatning o'zligi, ma'naviyati va madaniy merosi ham asrab qolingani bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mahmudov N. Til. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2007.
2. Intersp.com sayti.
3. Sapir E. Language: An Introduction to the study of Speech. New York, 1921.
4. Safarov Sh. Kognitiv tilshunoslik – Toshkent: Akademyashr, 2013